

MARIA NOWAKOWSKA^{*)}, ANNA KAREWICZ, MAŁGORZATA KŁOS, SZCZEPAN ZAPOTOCZNYUniwersytet Jagielloński, Wydział Chemii
ul. Ingardena 3, 30-060 Kraków

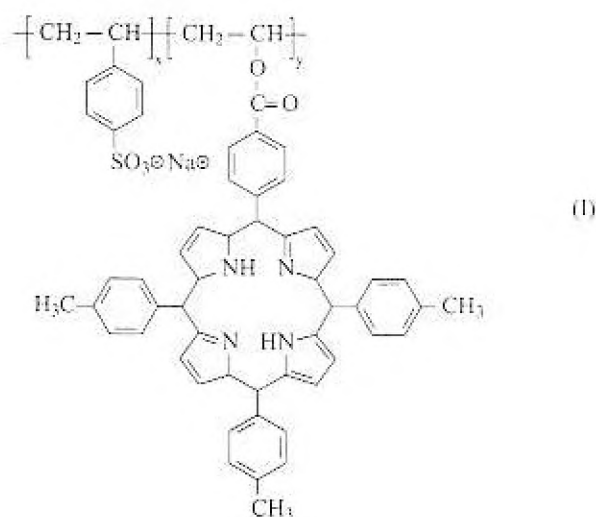
Nowe rozpuszczalne w wodzie fotosensybilizatory polimerowe zawierające chromofory porfiryne

NEW WATER SOLUBLE POLYMERIC PHOTOSENSITIZERS CONTAINING PORPHYRIN CHROMOPHORES

Summary — A comparison of photochemical properties of two amphiphilic polymers: statistical and block copolymers of sodium styrenesulfonate and 5-(4-acryloyloxyphenyl)-10,15,20-tritolylporphyrin [PSSS-*s*-Po and PSSS-*b*-Po, respectively — Formula (I)] is presented. It was demonstrated that both copolymers act as effective photosensitizers. Fluorescence quantum yield of porphyrin chromophores of PSSS-*s*-Po is much higher than of PSSS-*b*-Po. They can influence the photochemical reactions *via* energy transfer or electron transfer. The efficient charge separation in the aqueous solution containing the copolymer and viologen 1,1'-dipropylsulfonate was reached. The kinetics of the reaction of the photooxidation of polycyclic aromatic compounds (such as rubrene), solubilized in aqueous solution of the copolymer, was also investigated (Fig. 3).

Key words: antenna polymers, styrenesulfonate/5-(4-acryloyloxyphenyl)-10,15,20-tritolylporphyrin copolymers, photoinduced electron transfer, porphyrins, photosensitizers.

W ostatnich latach prowadzi się intensywne badania nad tzw. polimerami antenowymi, których zdolności fotofizyczne są zbliżone do odpowiednich zdolności złożonych wielocząsteczkowych systemów antenowych obecnych w organizmach roślin zielonych. Stwierdzono możliwość zastosowania polimerów tego typu do fotosensybilizacji różnego rodzaju reakcji fotochemicznych, np. syntezy związków organicznych, bądź też degradacji niektórych związków toksycznych obecnych w środowisku wodnym [1]. Duże zainteresowanie budzą obecnie układy zawierające chromofory porfiryne; wynika to zarówno z ich zdolności do absorbowania światła z zakresu widzialnego, jak i ze względu na ich kluczową rolę w procesie fotosyntezy. Cenne byłoby zatem otrzymanie rozpuszczalnych w wodzie polimerów zawierających hydrofobowe chromofory porfiryne. W niniejszym opracowaniu przedstawiamy porównanie właściwości fotofizycznych i fotochemicznych dwu rodzajów kopolimeru styrenosulfonian sodowy (SSS)/5-(4-akryloiloksyfenylo)-10,15,20-tritoliloporfiryna (Po): statystycznego (PSSS-*s*-Po) [wzór (I)] i blokowego (PSSS-*b*-Po). Oba te kopolimery otrzymano metodą polimeryzacji rodnikowej [2, 3], przy czym do syntezy PSSS-*b*-Po

zastosowano metodę polimeryzacji pseudożyjącej [3]. Na podstawie widm ¹H NMR stwierdzono, że PSSS-*s*-Po zawiera 19% mas. (6,5% mol.), natomiast PSSS-*b*-Po 13% mas. (4% mol.) merów porfirynowych. Chromatogramy GPC (detektor absorpcyjometryczny, dwie różne długości fali charakterystyczne dla absorpcji PSSS, bądź też Po) wykazują w przypadku obu kopolimerów obecność tylko jednego pasma (piku na chromatogramie) odpowiadającego obu długościom fali i temu samemu czasowi

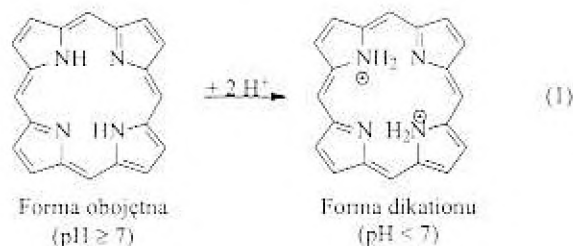
^{*)} Autor, do którego należy kierować korespondencję.

retencji. Pozwala to na stwierdzenie, że oba otrzymane związki są kopolimerami, nie zaś mieszaniną homopolimerów.

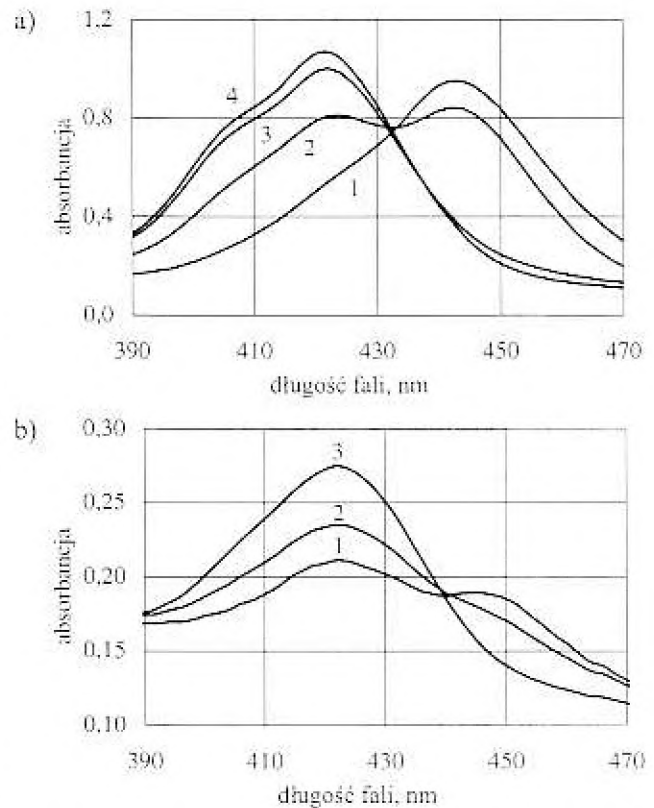
Ustaliliśmy, że makrocząsteczki badanych kopolimerów przybierają w roztworze wodnym konformację pseudomicelnarną. Objętość hydrodynamiczna łańcucha polimerowego zmniejsza się wraz z rosnącą zawartością merów hydrofobowych, co uniemożliwia wyznaczenie średnich mas molowych badanych kopolimerów wprost z pomiarów GPC. W przypadku PSSS-*b*-Po wagowo średnią masę molową kopolimeru (M_w) określono na podstawie M_w prekursora (PSSS, $M_w = 44\ 000$ g/mol) oraz składu kopolimeru jako równy 50 000 g/mol.

W celu zbadania polarności wnętrza pseudomiceli tworzonych w środowisku wodnym przez cząsteczki badanych kopolimerów, zsolubilizowano w nich cząsteczki pirenu, stanowiącego sondę molekularną [4]. Stosunek intensywności pasma III do pasma I struktury oscylacyjnej widma fluorescencji pirenu charakteryzuje polarność środowiska, w jakim się on znajduje — im większa wartość tego stosunku, tym mniej polarne środowisko. W przypadku pirenu zsolubilizowanego w mikrodomenach polimerowych PSSS-*s*-Po stosunek ten wynosi 0,77, zatem polarność wnętrza pseudomiceli jest nieco mniejsza od polarności metanolu (0,75). Natomiast w przypadku kopolimeru blokowego stosunek ten wynosi aż 0,92, a zatem wnętrza pseudomiceli PSSS-*b*-Po charakteryzuje się polarnością porównywalną z polarnością toluenu (0,90).

Właściwości fotofizyczne chromoforów porfiryńowych zależą od pH roztworu ze względu na ustalenie się równowagi kwasowo-zasadowej, którą można schematycznie przedstawić następująco:

Pasma charakterystyczne odpowiadające obu formom porfiryńy są obserwowane w widmach absorpcyjnych i emisyjnych badanych związków. Zbadano zatem zależność widm absorpcyjnych oraz emisyjnych badanych kopolimerów od pH ich wodnego roztworu. Na widmach absorpcyjnych PSSS-*s*-Po punkt izobestyczny obserwowano w wąskim zakresie pH od 5,5 do 7,0, a w roztworach o pH < 5,5 obecna była jedynie forma dikationu (rys. 1a) [5]. Natomiast w przypadku PSSS-*b*-Po nawet w warunkach pH = 1 wciąż występuje, obok dikationu, również forma obojętna (rys. 1b). Takie zachowanie badanego polimeru może sugerować, że wnętrza utworzonej w roztworze wodnym pseudomiceli wykazuje znaczną hydrofobowość, co utrudnia proto-

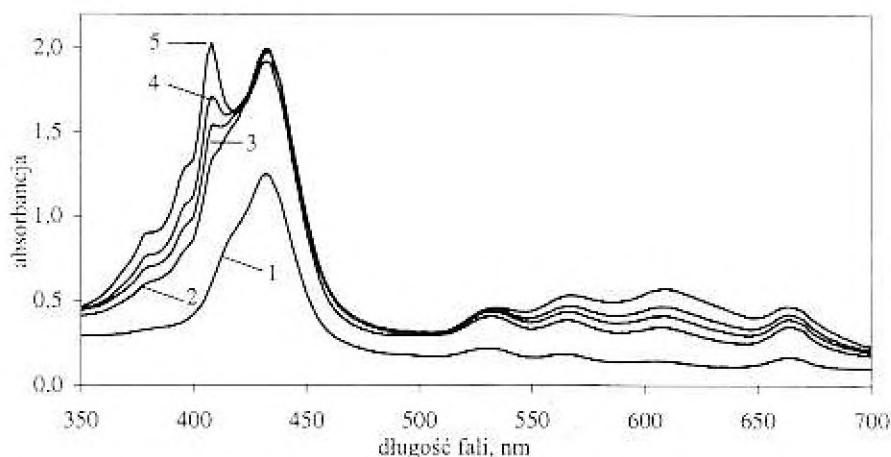
Rys. 1. Wpływ pH wodnego roztworu PSSS-*s*-Po (a) oraz PSSS-*b*-Po (b) na charakter ich widm UV-Vis; a) wartości pH: 1 — 2,6; 2 — 5,8; 3 — 7,3; 4 — 8,3; b) wartości pH: 1 — 0,98; 2 — 1,35; 3 — 3,50

Fig. 1. Effect of pH of aqueous solutions of PSSS-*s*-Po (a) and PSSS-*b*-Po (b) on the characters of their UV-VIS spectra; fig. a) pH: 1 — 2.6, 2 — 5.8, 3 — 7.3, 4 — 8.3; fig. b) pH: 1 — 0.98, 2 — 1.35, 3 — 3.50

nom jego penetrację i utworzenie dikationowej formy porfiryńy.

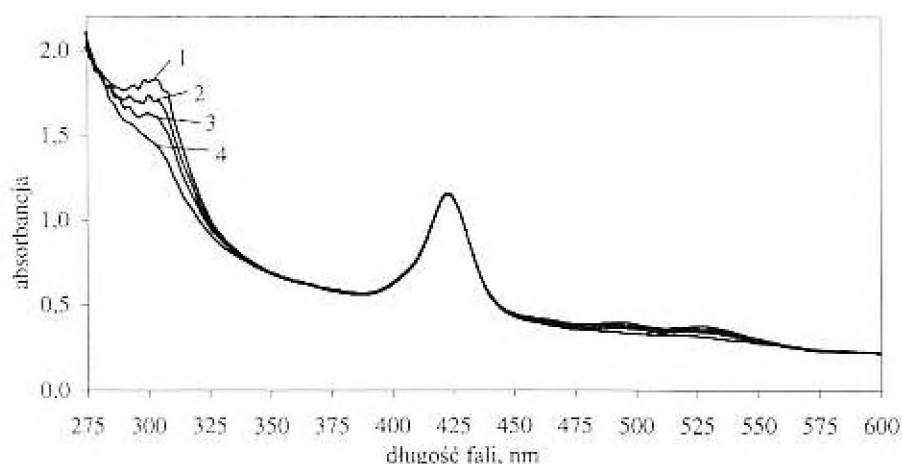
Pomiary widm fluorescencji obu kopolimerów w roztworach zasadowych (pH = 13,0) wykazały obecność dwóch maksimum przy ok. 650 nm i ok. 720 nm, zaś w roztworach kwaśnych (pH = 1,0) — jednego szerokiego maksimum przy ok. 700 nm. Zmierzone wydajności kwantowe fluorescencji chromoforów porfiryńowych w roztworach zasadowych świadczą o tym, że w przypadku kopolimeru statystycznego, wydajność kwantowa ($\phi_f = 0,07$) jest zbliżona do wartości charakterystycznej dla układu modelowego (tetraoliloporfiryńy), natomiast kopolimer blokowy charakteryzuje się bardzo małą wydajnością kwantową fluorescencji ($\phi_f = 0,0012$). Jest to najprawdopodobniej spowodowane wzajemnym wygaszaniem chromoforów porfiryńowych stłoczonych we wnętrzu pseudomiceli polimerowej PSSS-*b*-Po.

W celu zbadania efektywności migracji energii wzdłuż łańcuchów polimerowych zmierzaliśmy depolaryzację fluorescencji sondy molekularnej zsolubilizowanej do wnętrza pseudomiceli polimerowej. Jako sondę molekularną wykorzystano tu rodaminę B ze

Rys. 2. Zmiany w widmie UV-Vis wodnego roztworu PSSS-s-Po ($1,1 \cdot 10^{-1} \text{ g/dm}^3$) zawierającego PSV ($5 \cdot 10^{-5} \text{ M}$) oraz trietanolaminę (tzw. „sacrificial donor”) ($2,5 \cdot 10^{-3} \text{ M}$), pod wpływem selektywnego naświetlania chromoforów Po (filtr „cut-off” 395 nm); czas naświetlania 1 — 0 s, 2 — 30 s, 3 — 2 min, 4 — 10 min, 5 — 30 min

Fig. 2. Changes of UV-Vis spectrum of aqueous solution of PSSS-s-Po ($1,1 \cdot 10^{-1} \text{ g/dm}^3$), containing PSV ($5 \cdot 10^{-5} \text{ M}$) and triethanolamine (so called „sacrificial donor”) ($2,5 \cdot 10^{-3} \text{ M}$) under the influence of selective irradiation of Po chromophores (filter „cut-off” 395 nm). Irradiation time: 1 — 0 s, 2 — 30 s, 3 — 2 min, 4 — 10 min, 5 — 30 min

Rys. 3. Zmiany w widmie UV-Vis układu: wodny roztwór PSSS-b-Po/zsolubilizowany rubren ($4 \cdot 10^{-5} \text{ M}$) pod wpływem naświetlania promieniowaniem monochromatycznym ($\lambda = 425 \text{ nm}$); czas naświetlania: 1 — 0 s, 2 — 5 min, 3 — 15 min, 4 — 35 min

Fig. 3. Changes of UV-Vis spectrum of the system: aqueous solution of PSSS-b-Po / solubilized rubrene ($4 \cdot 10^{-5} \text{ M}$) under monochromatic irradiation ($\lambda = 425 \text{ nm}$). Irradiation time: 1 — 0 s, 2 — 5 min, 3 — 15 min, 4 — 35 min

względem na możliwość wzbudzenia jej cząsteczek zarówno bezpośrednio ($\lambda = 552 \text{ nm}$), jak i pośrednio poprzez przeniesienie energii z polimerowych chromoforów Po ($\lambda = 422 \text{ nm}$). Zaobserwowaliśmy znaczną depolaryzację fluorescencji rodaminę B zsolubilizowanej we wnętrzu mikrodomen PSSS-b-Po (anizotropia fluorescencji zmieniła się od $r = 0,119 \pm 0,001$ w przypadku wzbudzenia bezpośredniego do $r = 0,031 \pm 0,005$ w przypadku wzbudzenia pośredniego); świadczy to o efektywnej migracji energii pomiędzy chromoforami porfiryńowymi badanego polimeru.

Podjęliśmy również badania fotoindukowanego przeniesienia elektronu w wodnym roztworze zawierającym badany kopolimer (PSSS-s-Po lub PSSS-b-Po) oraz

1,1'-dipropylosulfonian wiologenu (PSV) — rozpuszczalną w wodzie pochodną metylowiologenu. Wzbudzenie chromoforów Po indukuje przeniesienie elektronu z Po do cząsteczki PSV, która po przyjęciu elektronu staje się anionorodnikiem ($\text{PSV}^{\bullet-}$). Przebieg reakcji mógł być łatwo ślędzony na podstawie pojawiania się charakterystycznego szafirowego zabarwienia roztworu związanego z absorpcją przez $\text{PSV}^{\bullet-}$ światła w zakresie widzialnym (szerokie, intensywne pasmo absorpcyjne z maksimum przy 610 nm) (rys. 2). Taki wybór akceptora pozwolił na stworzenie układu, w którym dobrze rozpuszczalny w wodzie, obojętny elektrostatycznie akceptor elektronu (PSV) pozostaje na zewnątrz pseudomiceli polimerowej, podczas gdy chromofory porfiryńowe bę-

dące donorami elektronu znajdują się w jej wnętrzu. W chwili przeniesienia elektronu akceptor przestaje być elektrycznie obojętny i zostaje odepchnięty przez ujemnie naładowane grupy sulfonianowe hydrofilowej części łańcucha kopolimeru, zmniejszając prawdopodobieństwo powrotnego przeniesienia elektronu. Fakt ten sprzyja trwałej separacji ładunku.

W celu sprawdzenia zdolności fotosensybilizacyjnych omawianych kopolimerów zbadano przebieg reakcji fotoutleniania rubrenu (5, 6, 11, 12-tetrafenylonaftalenu) zsolubilizowanego do wnętrza pseudomiceli polimerowej w środowisku wodnym. Reakcja była inicjowana promieniowaniem monochromatycznym ($\lambda = 425$ nm), absorbowanym jedynie przez chromofory Po kopolimerów (rys. 3). Stałe szybkości reakcji fotoutleniania (reakcja II-rzędu) w przypadku PSSS-s-Po i PSSS-b-Po wynosiły odpowiednio: $k_{\text{utl}} = (2,7 \pm 0,2) \cdot 10^{-2} [\text{dm}^3 \cdot \text{mol}^{-1} \cdot \text{min}^{-1}]$ oraz $k_{\text{utl}} = (3,1 \pm 0,1) \cdot 10^{-2} [\text{dm}^3 \cdot \text{mol}^{-1} \cdot \text{min}^{-1}]$, co wskazuje, że kopolimer blokowy jest nieco lepszym fotosensybilizatorem tej reakcji [6].

Autorzy składają podziękowania za pomoc finansową w realizacji przedstawionych w pracy badań Komitetowi Badań Naukowych (grant nr 4 T09A 014 23). Sz. Zapotoczny dziękuje Fundacji Nauki Polskiej za pomoc finansową (stypendium dla młodych naukowców).

LITERATURA

1. Nowakowska M., Guillet J. E.: *Chem. Brit.* 1991, 327.
2. Nowakowska M., Zapotoczny Sz., Karewicz A.: *Polymer* 2001, 42, 1817.
3. Nowakowska M., Zapotoczny Sz., Karewicz A.: *Macromolecules* 2000, 33, 7345.
4. Kalyanasundaram K., Thomas J. K.: *J. Am. Chem. Soc.* 1977, 99, nr 7, 2039.
5. Nowakowska M., Karewicz A., Loukine N., Guillet J. E.: *Polymer* 2002, 43, 2003.
6. Nowakowska M., Karewicz A., Klos M., Zapotoczny Sz.: przesłane do publikacji w *Macromolecules*.